

หน้าที่ของวัฒนธรรมอาหารอิสลามที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม

นางสาวสรรค์สะคราญ เขียวนาวิน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2544

ISBN 974-03-0450-8

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I20149992

FUNCTIONS OF THE ISLAMIC FOOD CULTURE FOR THAI MUSLIM'S WAY OF LIFE.

Miss Sansakran Chievnawin

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts in Anthropology

Department of Sociology and Anthropology

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2001

ISBN 974-03-0450-8

หัวข้อวิทยานิพนธ์

โดย

สาขาวิชา

อาจารย์ที่ปรึกษา

หน้าที่ของวัฒนธรรมอาหารอิสลามที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม

นางสาวสรรค์สะคราญ เชี่ยวนาวิน

มานุษยวิทยา

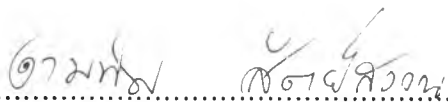
รองศาสตราจารย์ ดร.อารง สุทธาศาสน์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

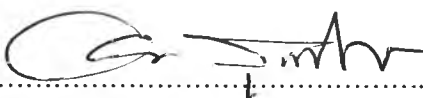

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู)

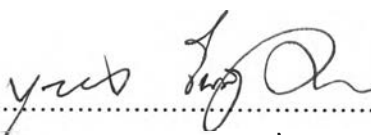
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.งามพิศ สัตย์สงวน)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.อารง สุทธาศาสน์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญยง ชื่นสุวิมล)

สรรพสาระอายุ เชื้อวานาวิน : หน้าที่ของวัฒนธรรมอาหารอิสลามที่มีต่อวิถีชีวิตของ
ชาวไทยมุสลิม (FUNCTIONS OF ISLAMIC FOOD CULTURE FOR THAI MUSLIM'S
WAY OF LIFE) อ.ที่ปรึกษา : ร.ศ.ดร.อรัง สุทธิศาสตร์, 246 หน้า. ISBN 974-03-0450-8

การวิจัยครั้งนี้จัดมุ่งหมายเพื่อศึกษาหน้าที่ของวัฒนธรรมอาหารอิสลามที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เป็นการใช้แบบสอบถาม รวมทั้งการสัมภาษณ์ระดับลึก และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในชุมชน สำหรับกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเป็นกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่อยู่ในชุมชนมัสยิดฮารุณ เขตบางรัก จังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งประชากรกลุ่มนี้จะมีทั้งผู้นำศาสนา ผู้นำทั่วไปในชุมชน ผู้ประกอบกิจการร้านอาหารมุสลิม และประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะผู้บริโภครที่เป็นมุสลิม จำนวนทั้งสิ้น 70 คน สำหรับการวิเคราะห์และการแปลความข้อมูลนั้นใช้การตีความ โดยจะวิเคราะห์จากข้อมูล ที่เก็บมาจากสนามวิจัยโดยตรงเป็นหลัก

ผลการวิจัยพบว่า ศาสนาอิสลามมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการบริโภคอาหารที่ชัดเจน ละเอียดย และเข้มงวด แต่ก็มีที่ยืดหยุ่นเพียงพอที่จะทำให้มุสลิมสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข มุสลิมส่วนใหญ่มีความเคร่งครัด ต่อข้อกำหนดในเรื่องการบริโภค และยังมีความรู้ในเรื่องทางศาสนามากเท่าไร ก็จะยิ่งมีความเคร่งครัดในเรื่องการ บริโภคอาหารมากเท่านั้น จุดมุ่งหมายหลักในการบริโภคอาหารของมุสลิมก็คือเพื่อต้องการให้เกิดผลดีต่อสุขภาพ ร่างกายและจิตใจ และจุดมุ่งหมายแฝงก็คือเพื่อให้เกิดผลดีในด้านความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นของสังคม นอกจากนี้ ยังพบว่า รายละเอียดของพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของมุสลิมมีผลต่อสังคมโดยรวมอย่างลึกซึ้ง ได้แก่ ความมีจิตสำนึกเคร่งครัดในศาสนา การรวมกลุ่มและดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างใกล้ชิดผูกพันและเหนียวแน่น การเรียกร้องให้รัฐบาลออกกฎหมายและระเบียบทางสังคมต่างๆ เพื่อสนองความต้องการของมุสลิมดังกล่าว ซึ่งจะทำให้เกิดความพึงพอใจในการได้รับการเอาใจใส่จากรัฐบาล อันจะนำมาซึ่งความเป็นปึกแผ่นของสังคม

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีข้อกำหนดความเชื่อและการปฏิบัติในด้านต่างๆ ที่ครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิมในทุกๆ ด้าน รวมทั้งการบริโภคอาหารที่มีข้อกำหนดที่ชัดเจน ละเอียดย และเข้มงวด ซึ่งมีผลต่อความเชื่อ จิตสำนึก ความเคร่งครัด ความรู้ที่รับผิดชอบในระเบียบแบบแผนของสังคม และความเป็นปึกแผ่นของสังคมมุสลิมและสังคมโดยรวม

ภาควิชา...สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา... ลายมือชื่อนิสิต *สรรพสาระอายุ 60/กพว.*
สาขาวิชา.....มานุษยวิทยา..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *[ลายมือ]*
ปีการศึกษา.....2544..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

418 11866 24 : MAJOR SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY

KEY WORD : FOOD CULTURE / FUNCTIONS OF RELIGION / THAI MUSLIM

SANSAKRAN CHIEVNAWIN : FUNCTIONS OF THE ISLAMIC FOOD CULTURE FOR THAI MUSLIM’S WAY OF LIFE. THESIS ADVISOR : ASSO. PROFESSOR ARONG SUTHASASNA, Ph.D. 246 pp. ISBN : 974-03-0450-8

The intention of this research is to study the functions of the Islamic food culture for Thai Muslim’s way of life.

The sample of this research is drawn from the population of Haroon Mosque community, Bang-Rug district, the province of Bangkok, with the size of 70 by questionnaire and 20 by in depth interview.

The result of this research was found that, Islam has the definite, refine and strict food consumption; but it is sufficiently flexible for Muslim’s way of life. Muslims are strict on food consumption regulations. The more they are educated in the religion, the more they are strict on food consumption. The manifest function of the Islamic food consumption is to made good health and mind. The latent function is to strengthen social solidarity. It was also found that details of the Islamic food consumption behavior deeply affects the society in general : strict consciousness to the religion, earning of living in a close community group, claim of laws and legislation to the government for Muslim’s needs, and satisfaction of governmental attention consequently the strengthen of social solidarity in general.

The conclusion of this research was that, Islam is a religion that includes regulations concerning beliefs and ritual performances which cover Muslim’s way of life. Together with the culture of the Islamic food consumption comprising the definite, refine and strict regulations, it influences over solemn beliefs and profound consciousness towards the religion, responsibilities in social pattern and order, Islamic community, and national and international unity.

Department ..Sociology and Anthropology.. Student’s signature ศิริศักดิ์ อภิบาลย์
 Field of studyAnthropology..... Advisor’s signature Arong Suthasasna
 Academic year2001..... Co-advisor’s signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาช่วยเหลือและกำลังใจของบุคคลจำนวนมากอย่างดียิ่ง ทั้งการสนับสนุนจากคณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิหลายฝ่าย บรรดากัลยาณมิตร และครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในด้านต่างๆ ด้วยความจริงใจและบริสุทธิ์ใจ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบรรดาคณะกรรมการทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อรอง สุทธศาสตร์ ที่ท่านได้กรุณาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งให้ความเมตตากรุณาช่วยเหลือในคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ซึ่งแนวทางการความรู้ทางวิชาการ และให้แนวคิดเบื้องต้นของการทำวิทยานิพนธ์ รวมทั้งให้กำลังใจ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ตลอดระยะเวลาของการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบพระคุณในความเมตตากรุณาของ รองศาสตราจารย์ ดร.งามพิศ สัตย์สงวน ที่ได้สละเวลาอันมีค่ามาเป็นประธานคณะกรรมการสอบ ขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญยง ชื่นสุวิมล ที่ชี้แนะแนวทางการเขียนวิทยานิพนธ์ทั่วไป และกรุณาสละเวลาอันมีค่ามาเป็นคณะกรรมการสอบในครั้งนี้ด้วย

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการศึกษและการดำเนินชีวิต รวมถึงพี่ๆ เพื่อนๆ ร่วมรุ่นปริญญาโททุกคนที่มีส่วนช่วยเหลือและให้กำลังใจที่ไม่ได้กล่าวไว้ในที่นี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ธนะวัฒน์ ลิขิตศิริรัตน์ และ ร.ต.ท. เดโช โสสุวรรณากุล ผู้ซึ่งคอยช่วยเหลือในการติดต่อประสานงานด้านข้อมูลเพิ่มเติมต่างๆ และให้กำลังใจผู้วิจัยอย่างดีเสมอมา ซึ่งเปรียบเสมือนพี่ชายและเพื่อนที่ดี และ ร.ต.อ. ศราวุธ ต้นกุล ผู้ซึ่งมีส่วนสนับสนุนให้แนวคิดที่ดี และช่วยเหลือในด้านการพิมพ์

และสุดท้ายนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณบุคคลที่ผู้วิจัยระลึกถึงบุญคุณเสมอมา ตลอดชีวิตนี้ คือ บิดา มารดา และญาติพี่น้องทุกๆ คนที่ห่วงใยและคอยให้กำลังใจช่วยเหลือผู้วิจัยในทุกๆ ด้าน ซึ่งทำให้ผู้วิจัยมีแรงใจในการต่อสู้กับอุปสรรคทั้งหลายด้วยดีเสมอมา

ถ้าแม้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะมีประโยชน์หรือส่วนใดอยู่บ้าง ผู้วิจัยขอขอบแต่ บิดา มารดา และบุคคลที่มีพระคุณทุกท่าน ส่วนข้อบกพร่องที่มีประการใดนั้น ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

สรรพ์สะคราญ เชี่ยวนาวัน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่	
1. บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
ปัญหาการวิจัย	6
วัตถุประสงค์การวิจัย	7
ขอบเขตการวิจัย	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
2. แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม	11
แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสานทางวัฒนธรรม	16
แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม	19
แนวคิดเกี่ยวกับศาสนา	20
แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม	24
แนวคิดทฤษฎีการหน้าที่นิยม	26
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	31
กรอบความคิดในการวิจัย	43
สมมติฐานการวิจัย	44
นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในวิทยานิพนธ์	45

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. ระเบียบวิธีวิจัย	48
รูปแบบการวิจัย	48
กลุ่มตัวอย่างประชากรและการสุ่ม	48
การเก็บรวบรวมข้อมูล	49
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	50
การวิเคราะห์และแปลความข้อมูล	51
4. สภาพทั่วไปของชุมชน	52
ประวัติความเป็นมาของชุมชน	52
ลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม	55
ลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม	61
ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม	71
5. วิเคราะห์ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหารของศาสนาอิสลาม	80
6. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	122
ส่วนที่ 1 การนำเสนอตัวอย่างผลการสัมภาษณ์เชิงลึก	123
ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์สมมติฐานที่ตั้งไว้	162
7. สรุปผลการวิจัย ปัญหา และข้อเสนอแนะ	182
รายการอ้างอิง	192
ภาคผนวก	201
ภาคผนวก ก.	202
ภาคผนวก ข.	211
ภาคผนวก ค.	229
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	246

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. แสดงการใช้ที่ดินบริเวณรอบๆ ย่านชุมชน	57
2. แสดงการใช้ที่ดินภายในชุมชน	58
3. แสดงลักษณะการรวมกลุ่มภายในชุมชน	58
4. แสดงลักษณะที่อยู่อาศัย	60
5. แสดงวัสดุที่ใช้ก่อสร้างที่อยู่อาศัย	60
6. แสดงสภาพที่อยู่อาศัย	60
7. แสดงการใช้ประโยชน์จากที่อยู่อาศัย	60
8. แสดงระดับการศึกษาสามัญของประชากรตัวอย่าง	63
9. แสดงอาชีพของประชากรตัวอย่าง	65
10. แสดงรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของประชากรตัวอย่าง	66
11. แสดงที่ตั้งของสถานที่ทำงานของประชากรตัวอย่าง	66
12. แสดงการถือครองที่ดินของประชากรตัวอย่าง	66
13. แสดงขนาดแปลงที่ดินที่ถือครอง	67
14. แสดงภาษาที่ใช้พูดในครัวเรือนของประชากรตัวอย่าง	69
15. แสดงภาษาที่ใช้พูดในชุมชน	69
16. แสดงความสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมอื่น	69
17. แสดงความสัมพันธ์ในระดับเพื่อนสนิท	70
18. แสดงความจำเป็นในการเดินทางไปชุมชนอื่นในชีวิตประจำวัน	70
19. แสดงความสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมอื่น	70
20. แสดงสิ่งที่แสดงการเป็นอิสลามในครัวเรือนที่เห็นเด่นชัด	73
21. แสดงความเคร่งครัดในศาสนาของประชากรตัวอย่าง	76
22. แสดงความถี่ในการไปประกอบพิธีที่มัสยิด	76
23. แสดงความจำเป็นในการไปประกอบพิธีทางศาสนาที่มัสยิดอื่น	76
24. แสดงครัวเรือนที่มีญาติแต่งงานกับผู้ที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม	76
25. แสดงทัศนคติที่มีญาติแต่งงานกับผู้ที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม	77
26. แสดงความเคร่งครัดต่อการบริโภคอาหารของประชากรตัวอย่าง.....	79

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
27. แสดงการซื้ออาหารจากผู้ขาย	79
28. แสดงการซื้ออาหารปรุงสำเร็จ	79
29. แสดงการซื้อสิ่งของเครื่องใช้	79
30. สรุปผลการวิจัยที่ยอมรับและปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้	183

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1. ลักษณะการจัดสำรับอาหารในงานบุญของชาวไทยมุสลิม	230
2. วัฒนธรรมการกินร่วมสำรับในงานบุญของชาวไทยมุสลิม	230
3. มัสมันและเครื่องเคียง	231
4. แกลงกรหมา	231
5. ข้าวหุง	232
6. ข้าวหมกไก่	232
7. ข้าวเหนียวเหลืองหน้าไก่	233
8. “หน้ากุ้ง” ใช้เป็นไส้ของห่อหมกและแป้งทอด	233
9. ห่อหมก	234
10. แป้งทอดหรือขนมทอด	234
11. สลัดหรือข้าวต้มกะทิทรงเครื่อง	235
12. มัสกอด	235
13. มัสกอด สหรั้วขาว สหรั้วแดง และลูกดี	236
14. สลิต้า	236
15. สหรั้วขาวและสหรั้วแดง ขึ้นสำรับเครื่องทอง	237
16. “เครื่องทอง” ขนมจำพวกทองหยิบ ทองหยอด	237
17. “ขนมจีบ” ขนมที่นิยมใช้ในงานมงคลสมรส	238
18. ขนมนม	238
19. ชาระบัตและน้ำจิงอย่างเทศ	239
20. งานแสดงสินค้าอาหารฮาลาล	240
21. ชุมประชาสัมพันธ์สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย	240
22. ตัวอย่างผลิตภัณฑ์สินค้าอาหารฮาลาลประเภทเครื่องปรุงรสอาหารต่างๆ	241
23. ตัวอย่างผลิตภัณฑ์สินค้าอาหารฮาลาลประเภทอาหารว่างและขนมขบเคี้ยว	241
24. ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ประเภทผักและผลไม้กระป๋อง	242
25. ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ประเภทอาหารสำเร็จรูป	242
26. ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ประเภทอาหารทะเลแช่แข็ง	243

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
27. ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ประเภทอาหารสดและอาหารแปรรูปต่างๆ	243
28. เครื่องหมายฮาลาลของประเทศไทย	244
29. เครื่องหมายฮาลาลของประเทศมาเลเซีย	244
30. ตัวอย่างหนังสือรับรองผลิตภัณฑ์ตามหลักการศาสนาอิสลาม	245